

OSREDNJA KNJ. CELJE

1119900801, 1-6

slovensko
ljudsko
gledališče
celje

tri sestre

PREVOD

REŽIJA

DRAMATURG PREDSTAVE

SCENA

KOSTUMI

LEKTOR

PROZOROV, Andrej Sergejevič

NATALIJA IVANOVNA, njegova

nevesta, pozneje žena

OLGA

MAŠA njegove sestre

IRINA

KULIGIN, Fjodor Iljič, gimna-

zijski učitelj, Mašin mož

VERŠININ, Aleksander Ignjatje-

vič, podpolkovnik,

baterijski poveljnik

TUZENBAH, Nikolaj Ljvovič,

baron, poročnik

SALJONI, Vasilij Vasiljevič,

štabni kapetan

ČEBUTIKIN, Ivan Romanič,

vojaški zdravnik

FEDOTIK, Aleksej Petrovič,

podporočnik

RODE, Vladimir Karlovič,

podporočnik

FERAPONT, sluga deželne

uprave, starec

ANFISA, dovilja, osemdešet-

letna starka

0 2013/12/25

Anton Pavlovič Čehov **Tri sestre**

AVGUST PIRJEVEC

VIDA OGNJENOVIC

IGOR LIKAR

MIODRAG TABAČKI

BILJANA DRAGOVIČ

MAJDA KRIŽAJEVA

DRAGO KASTELIC

ANICA KUMROVA

JANA ŠMIDOVA

LJERKA BELAKOVA

JADRANKA TOMAŽIČEVA

ALEKSANDER KROŠL

JANEZ BERMEŽ

JANEZ STARINA

PAVLE JERŠIN

JOŽE PRISTOV

MATJAŽ ARSENJUK

ZVONE AGREŽ

BOGOMIR VERAS

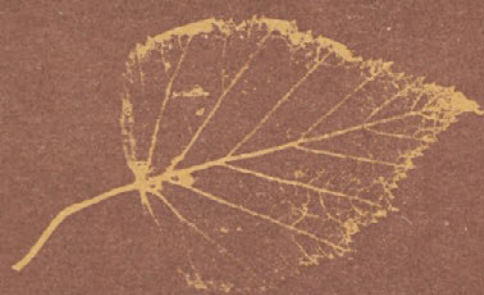
NADA BOŽIČEVA

Sodelujejo člani Plesnega gledališča Celje, Iris Savernik, Edi Krišjak, Brane Petrič. Plesni prizor je pripravil Damir Zlatar-Frey.
Vodja predstave Sava Subotič - Šepetalka Tonka Orešnik - Ton Stanko Jost
- Razsvetljava Bogo Les - Frizerska dela Vera Pristov - Slikarska dela Ivan Dečman - Rekviziterska dela Maks Bukovec - Krojaška dela pod vodstvom Amaliije Palirjeve in Emila Gregorna - Odrski mojster Vili Korošec - tehnično vodstvo Bogo Les in Karlo Seles

- 1860** - Rojstvo A. P. Čehova v Taganrogu ob Azovskem morju.
- 1884** - Čehov uspešno konča študij na moskovski Medicinski fakulteti.
- 1880** - Napiše obsežno dramo, ki jo odkrijejo 40 let kasneje in izdajo z naslovom »Drama brez naslova« (Znana tudi kot »Platonov«).
- 1880-87** - sodeluje v raznih časnikih in revijah s humorističnimi prispevki in črticami, v glavnem pod psevdonimom Antoša Čehonte.
- 1886** - Začetek sodelovanja s peterburškim dnevnikom Novoje Vremja, katerega izdajatelj postane njegov velik prijatelj, mecen, založnik in vzpodbujevalec Aleksander Suvorin.
- 1887** - Praizvedba prve igre Ivanov v gledališču Korsch v Moskvi.
- 1888** - Akademija znanosti podeli Čehovu Puškinovo nagrado.
- 1889** - Ivanova z velikim uspehom izvajajo v Aleksandrinskem gledališču v Peterburgu. Čehov pa meni, da so tekst izmaličili in napačno razumeli. V Moskvi premiera Gozd-nega duha, ki ga je kasneje predelal v Strička Vanjo.
- 1890** - Potovanje na otok Sahalin, kjer spoznava življenje kaznjencev, ki ga bo opisal v knjigi »Otok Sahalin«. Knjiga ima kasneje velike težave s cenzuro.
- 1892** - Bori se proti epidemiji kolere in proti lakoti. V Melihovem organizira brezplačni dispanzer za kmečko prebivalstvo. Od naporov oboli.
- 1896** - Potuje čez Krim in Kavkaz. V Aleksandrinskem gledališču povsem propade prazizvedba »Utve«.
- 1897** - Stanislavski in Nemirovič-Dančenko pripravljata skupaj s slikarjem Simovim (poznejšim stalnim scenografom dram A. P. Čehova) ustanovitev Umetniškega gledališča. Čehov leži na moskovski kliniki zaradi tuberkuloze.
- 1898** - Čehov prekine odnose z vse bolj reakcionarnim Suvorinom. Izreden uspeh Utve ob otvoritvi Umetniškega gledališča.
- 1899** - Vse večje prijateljstvo z Maksimom Gorkim. Nov uspeh ob premieri »Strička Vanje«.
- 1900** - Čehov postane član Akademije znanosti in umetnosti. Piše Tri sestre
- 1901** - 31. januarja praizvedba Treh sester v MHAT-u. Poroči se z igralko Olgo Knipperjevo. Zdravje se mu poslabša, zdravi se v sanatoriju.
- 1902** - V znak protesta zaradi zavrnitve Gorkega izstopi iz Ruske akademije. Samotno življenje na Jalti.
- 1903** - Nastane Češnjev vrt, njegova zadnja velika komedija.
- 1904** - Premiera Češnjevega vrta (17. januar), v kateri Knipperjeva igra Ranjevsko. Zadnjič v Moskvi. Z ženo odpotuje na brezuspešno zdravljenje v Schwarzwald. 2. julija umre v Badenweilerju, 9. julija ga pokopljejo v Moskvi.

KAJ STORITI ALI O ČEM SANJATI

Čeprav je pozimi leta 1900 pisal iz Moskve igralki Komisarževski v Petrograd, da je drama »Tri sestre« »nekam dolgočasna, razvlečena, okorna...«, Čehov ni ničesar ukrenil, da bi jo spričo tega s spretnim preobratom, duhovito domisljico ali srečnim koncem napravil bolj vedro, prijetno, všečno. Napisal je, da je drama »nekam dolgočasna«, ko da bi pisal o kakem tujem delu, s čimer je najbrž hotel povedati, da se mu je delo izmuznilo iz rok ali da je imel sam drugačen namen. Toda sodeč po tem, da drame ni spreminjal, temveč je poslal gledališču takšno, »kakršna je«, bi bilo seveda težko ne sklepati, da si je avtor hote prizadeval, da bo drama prav takšna, in da omenjenih lastnosti ni imel za napake, čeprav je v istem pismu izrazil rahlo bojazen glede njenega uspeha: (»Tri sestre« so že končane, vendar je njihova prihodnost zame še v temi negotovosti.«)

Grof - puščavnik iz Jasne Poljane, novi janzenist, poljedelec in mislec, oznanjevalec starozaveznih vrednot, ki ga je Čehov ljubil, spoštoval in občudoval, je poudarjal, da so delo, dru-

žina in materinstvo temelji urejenega, mirnega in dobro razporejenega načina življenja. Mir, premišljevanje, užitek in sreča so naravni rezultati prizadevanja za osnovna načela.

Čehov je v drami »Striček Vanja« začel, v »Treh sestrah« pa nadaljeval tiho polemiko s te vrste ustaljenih idej o čudovitem zunanjem redu blagra, ki ga je moč doseči s preračunano količino dobrih del.

Dva vneta zagovornika dela in odrešilnega iskanja sebe v efektu desetih prstov, osebi v »Treh sestrah«, Tuzenbah in Irina, hkrati mlada garda v drami, sta dva prvovrstna tepca. Ob prvem stiku z resničnim prizadevanjem se pokaže, da se je o delu veliko lepše pogovarjati ob čaju, a da je to daleč najlažje, vemo tudi brez njune izkušnje. V bistvu je njun odnos do dela dnevna sanja od kozarca čaja ob pordelih licih, šarmanтна mladeniška prešernost. Eden kakor drug sta daleč od tega, da bi v delu našla tisto, o čemer se pogovarjata, saj tega, kar govorita, niti ne razumeta, predvsem zato, ker to v resnici tudi ne pomeni veliko.

Nobeno zakonsko razmerje v drami ni vredno pol pipe tobaka. Zdi se, da celo zakon generala Prozorova, pokojnega glavarja družine, ni bil ravno idealen, vsaj sodeč po izjavah doktorja Čebutikina, ki se je vživel v družino največ zaradi goreče ljubezni do generalove soproge. Edina ljubezen v drami je prešušno razmerje Maše in Veršinina. Zanj vsi vedo. Nihče, celo prevarani sprog ne napade tega promiskuitetnega razmerja.

Lažnjiva, zvita in preračunljiva Nataša je mati dveh Andrejevih sinov. Kot je videti v tej drami Čehova, materinstvo ni tako trdno jamstvo za poduhovljenost in dobroto. Nataša, nepotešena nemirnica, porine otroka komur koli in kadar koli ji pride prav, samo da ima proste roke za svojega ljubčka Protopopova.

Z delom torej ni nič, z zakonom še manj. Tudi odhod v Moskvo je delo. Preostajajo dnevne in večerne sanjarije, dolge pripovedi, filozofiranje o življenju čez tristo let, citati iz Puškina, izrezki iz časopisov, čaji in oficirji.

Pripoved o odhodu v Moskvo je celo lepša od Moskve, rešitev

ni v odhodu, temveč v ohranitvi upanja, da bo do tega prišlo. Tudi mlatenje prazne slame je delo.

Med dvema eksercirjema utrujeni oficirji poslušajo pripoved o odhodu v Moskvo. Eden od njih ubira na klavirju Schumanovo »Träumerei«.

Sanjarjenje pretrga odhod vojakov na fronto v Čito in na Poljsko. Razen odhoda oficirjev in Tuzenbahove smrti se v drami ne zgodi nič takega, kar bi lahko, denimo, na odru posredovali z akcijskim slovarjem.

Osebe v drami »Tri sestre« mislijo in govorijo v okviru idej, ki so jim dostopne. Ker so žalostni in otožni kot se za intelektualce tistega časa spodobi, je ugledne in odlične poznavalce zavedlo, da so razvijali teze o pemi tihega trpljenja in bolesti zaradi nedosegljivega. Toda Moskva, o kateri toliko govorijo in sanjajo, ni zanje niti najmanj nedosegljiva. Ne zmorejo napora, ki bi ga morali vložiti za to spremembo. Saj nihče še nikdar ni razmišljal, kolikšen je v resnici ta napor. Obstajal je le kot konverzijsko nepogrešljiv motiv za kazanje premoči nad provincialnim gubernijskim mestom.

Sicer pa so ljudje najlepši takrat, kadar sanjajo, čemu jih potemtakem siliti, da bi delali.

Nekakšna ganljiva zdravniška slabost govori iz Čehova, ko pravi Buninu: »Glejte, Tolstoj bo umrl in vse bo šlo k hudiču.« Vendar je Ščeglovu izrecno formuliral: »Tudi spričo svojega najglobljega spoštovanja do Leva

Nikolajeviča se z njim v marsičem ne strinjam... v marsičem!«

Vida Ognjenović

Molk in besede žlahtnim komedijantom (Nekaj iztočnic za našo igro)

Besede dokazujejo...Mar res?

Tako vsaj mislijo čehovljanski liki in zato poizkušajo z njimi nenehno dokazovati svoja notranja stanja, zato z njimi drug drugemu popisujejo počutja in želje. Ponavadi pa se kaj kmalu izkaže, da besede niso zato, da bi dokazovale, temveč zato, da zakrivajo. Zakrivajo resnična počutja in stanja. Prikrivajo resnične motive in vzroke apatij in razdraženosti, resnični tok misli.

Mi, ki opazujemo, predobro vemo, kako deluje ta viba v njih. Predobro vemo, kam meri Čehov, da bi verjeli besedam: misli, zbrane okoli jedra spoznanja, spomina, izkustva, ubijajo, in besede lažejo, ali vsaj govorijo drugo.

Zato dramske osebe Čehova bežijo iz govorljivega, očitajočega in izdajajočega Molka, bežijo za na videz pomenljive Besede. Za njimi se skrivajo. Toda prav to jih skupaj z vedenjskim habitusom izdaja in razkriva. Izdaja jih nam, ki lahko z upoštevanjem čehovsko objektivne distance spremljamo zamotani klobčič prepričevanj in dokazovanj - ter ga sodimo. Sodimo ta eksistenčni pekel.

Ne smemo in ne moremo pomisliti, da so Tri sestre v celoti tragična igra. V njej sicer opazimo, kako se zapletajo čustvovanjsko vabljivi in resnično tragiški toni. Saj se vendar dogaja razsulo.

Toda ne pozabimo, da je Čehov, kot sam izjavlja, poizkušal gledati na svoje dramske osebe kot objektivni, odmaknjeni opazovalec in jih zvesto posnemati. In v ta brezvoljni klobčič jih je razpostavil tako, da je nerazrešljivi patos, ki se odvija iz dneva v dan, ironiziral v njegovi ponavljajoči se tragiki.

Čehov je po svojem prepričanju pisal komedijo. Tako je vsaj označil svojo prvo verzijo teksta. Nemalo je bil začuden spričo reakcij ob prvem branju teksta (po pričevanju Stanislavskega) v Moskovskem Umetniškem Gledališču, nemalo začuden ob pretresenosti igralcev in solzah, ki so se pojavile. Kasneje, ko je v Nici dokončal novo verzijo teksta, jo je previdno poimenoval »drama« - in to je edina tovrstna

žanrska opredelitev v poznejšem opusu Čehova.

Zato premislimo, kdaj in kako je mogoče v Treh sestrach opaziti zakrite komedijske možnosti. Premislimo, čeprav ne bomo upri- zarjali komedijsko, čeprav išče- mo eksistencialno zavezujoč ig- rokaz.

*

V čehovljanskem odmiku (ki je oblikovalne, ne etično-nazor- ske narave) opazimo v igri ne- kakšno kroničnost vedenja, po- navljanje nekakšnih pogojnih re- fleksov in odzivov na družbo, po- govore. Opazimo refleksne aler- gije in simpatije brez prave ute- meljenosti. Ko opazimo to inert- no strukturo, opazimo tudi izvor komedijskih tonov.

Ponavljjanje in mehanika tipov reakcij, tipov izjav in humorja, vse to je blizu groteski, groteskni tragikomediji ionescovskega ab- surda, katerega eden poglavit- nih virov je vsekakor - Čehov.

Opazujemo zaletava izpove- dovanja, gorečno samorazdraž- livost oseb, ki so vsaka v sporu s samo seboj (zaradi trka inertnega in idealiziranega), opazujemo, kako se vnemajo, kako spletajo svoj čustveni manierizem, kako se premetavajo v svoji neuresni- čenosti, se odrivajo iz dogajanja, prekinjajo v pogovorih in dvor- jenju, kako se ves čas narobe po- jasnjujejo. In kako se pretvarjajo.

S presenetljivo tehniko raz- porejanja replik in vstopov v pros- tor je Čehov zaživel v svojem objektivnem zapisovanju tudi kot humorni ironizator. Zdaj ni več

le kronist. Prav na poseben način je oživil to Črno komedijo, v kateri ljudje samo obedujejo, pijejo čaj, dvorijo drug drugemu, modruje- jo, medtem pa njihova življenja neopazno izginjajo proti svojemu koncu.

»Nič se ne zgodi po naših željah,« pravi Olga v 4. dejanju. Pekel v utrujenem telesu je ugas- nil, zdaj bodo le še tleli do svo- jega konca. Kot stari Čebutikin, ki se zateka v burkaški nihilizem.

Tako nam Čehov predstavlja svoje zavožene Harlekine.

*

1. Nevzdržna stanja protago- nistov vlečejo k tragičnim eksis- tencialnim obsegom z mestoma melodramatskimi refreni.

2. Ponavljajoče se situacije in odzivi vseh protagonistov sku- paj pa vodijo h komedijski gro- teski.

Ponavljajoča se, zmeraj po- dobna oprijemanja za niti usode, stalno izklicevanje sprememb ali pozabljenja, brezvoljna pogovor- nost. Ljubezenski triangli, ki se sekajo ob središču, omphalosu tega sveta - od izparevanja ob- ledelem samovarju v salonu.

Svet? Salon...Omphalos? Sa- movar.

*

In zdaj, komedijanti, ki ho- čete žlahtniti, vznemirjati in bo- gatiti trenutke tega sveta, ki je prav tako odmerjen po vsakdanu - kaj vam daje Čehov, da bi zbrano živeli dveurno aluzijo občutljivos- ti in poučljivosti? Kaj boste storili s tem, kar vam daje, preden boste zdrsnili čez rob odra, po sipkem bregu odrskega časa?

Svojo igro morate nenehno sukati iz inervantnega upora, iz spora, nezadovoljstva s seboj kar predstavlja lik. Sukati jo k iskanju prostora in tistega drob- nega odrskega trenutka za svoj maliciozni spev, solistični izstop iz atmosfere vseh. Toda to is- kanje lastnega prostora pomeni stalno prisotnost, čuječnost in nenehno tiho nasprotovanje do- gajanju - situaciji na sceni.Re- volt. Poizkus preseganja te brez- časne kroničnosti. Malignosti. Če- prav to ostaja in je prav tako iztis- kanje bolnega soka.

Po dramaturških premislekih vas režija sestavlja in oživlja v občutljive, groteskne, deloma smešno ponavljajoče se situaci- je, v katerih boste kot akterji ne- nehno maliciozno sprti, in raz- dražljivo nepokorni nalezljivemu ozračju družabništva okoli sa- movarja.

Osnovna značilnost likov je nedvomno tragična in hkrati sme- šna skrajnost med veliko občut- livostjo do sebe in malenkostno ali popolno neobčutljivostjo do drugih. Občutljivi do drugih po- stanejo le, kadar potrebujejo te- rapijo, kadar se morajo za tre- nutek prisloniti ob njih in poto- žiti. Nato jih zapuščajo. Tako se izpira zdaj ta, zdaj oni.

*

Kaj vsebuje ta enolični Vsak- dan, iz katerega se liki trgajo po nekakšnih muzikaličnih zapored- jih, se vnemajo, opijajo s pri- čakovanji, pa mu ne uspejo ube- žati.

Drobna opravila okol vsakdanjih predmetov, skoraj nepomembna dogajanja, vlnudnosti, poslavljanja in zdravice...

Režija neopazno postavlja in razporeja v enolični Vsakdan.

*
Bistvo likov je upor proti enoličnosti, ki jo občutijo okoli sebe in v sebi, proti stagnaciji in vulgarizaciji... To je tudi bistvo humanitete, vsakega posameznika.

Publiki Čehov prepušča presojo, zakaj v tem niso uspeli, zakaj niso mogli uspeti.

*
Igralci seveda ne smejo imeti občutka tega enoličja. Boriti se morajo proti utrujenosti lika, kot jo hoče dokazati ta vsakdanja zgodba. Na odru morajo živeti iskriivo, da bo čutiti, kdaj ugašajo. Čutiti je treba njihov odpor. Igralec nastopa proti liku, ki tone. Z lastno občutljivostjo se je treba boriti, da bi se lik čimvečkrat vračal med predihe igre.

Ta enolični Vsakdan je zemeljski pekel. Zaznamovanost. Zdi se, da mu liki poizkušajo ubežati. Mar res?

Mar niso ti gorečni poizkusi bega, ki se ponavljajo v nedogled, slepilo, ki je potrebno za to, da se liki ne preselijo v drugačno, vedrejšo zgodbo.

Toda igralec mora imeti v sebi stalno potrebo ubežati okolju teh likov.

*
Igrati? Kako? Z besedami? Z molkom?

Besede, ki jih govori igralec, so nevrotična ali apatična zmes utrujenosti, želja po begu, nere-

aliziranih hrepenej, skušenj o času in dihu Hekate. Ta nevrotična ali apatična zmes zakriva, prekriva notranji spor med statusom v okolju in samozavedanjem, torej mislijo, mislijo o sebi.

Besede pravzaprav beležijo stalno notranjo vnetljivost, nasprotje med govorom in mislijo. Med resnico o sebi, ki tli v vsakem liku, in zakrivanjem oči pred to resnico.

Zato je tu to vnovično bežanje v vsakdan, med druge, v lažne pogovore, v časopise. V lažno skritost pred sabo...

Ves ta emocionalni nemir jih še bolj razgalja, obelodanja njihova resnična stanja še močneje. In Čehov hoče prav to.

*
Neprepričljive in smešne so te osebe v svojem hrepenenju. A zavezujejo.

Ob vsem tem ni čudno, da je dejanje najbolj zgovorno izrazno sredstvo, razkrivajoči mehанизem značajev. Vulgarna in agil-Nataša je najbolj izgovorjena, najbolj jasno se izkažejo njene namere in njen značaj. Z malo besed je prisotna v ozadju velikega Besedovanja. Tam deluje.

*
Če vemo, da je Čehov bežal od stereotipov melodrame, da je to zvrst deriviranega heroizma sovražil, a da je kljub vsemu svojim likom na trenutke nastavljal njene zanke, potem to pomeni, da moramo vse, kar se odvija proti izrazito melodramatičnemu, prerezati v razboleli sredici. Onemogočiti, da bi prišlo do melodrame.

To počne že sam Čehov. Vendar, ker se v prostoru igralčevega vživljanja kaj lahko pojavijo tudi sledi melodramskega patosa, je treba paziti. Posebno še, ker vemo kako muzikalna, tonalna so dela A.P. Čehova.

Napori doživljanj igralcev morajo biti resnični, toda resnični na način borbe s samim seboj, kot notranji spor, gorenje za beg. Igralec se mora boriti s svojim likom, ki ga tako zelo živi. Resnično, brez lažnega odrskega patosa. Zakaj lažnivi patos večkrat poblisne že v samih likih.

*
Medtem ko vidimo eksistencialni patos igre v podleganju kulture mrtvilu, inerciji in vulgarizaciji, ko vidimo socialni patos igre v razslojevanju in propadanju, in medtem ko se v likih dogaja latentni emocionalni konflikt s samim seboj v »futurum esse«, pošilja Čehov svoje osebe v besedne dvoboje, v igre videza in prerivanja za našo pozornost.

In tu lahko objektivni opazovalec kdaj pa kdaj opazi, da je boleča kroničnost vsakdana zaradi ponavljajočih se pogojnih odzivov oseb - včasih blizu smešnemu.

Toda tudi grozno resničnemu.

*
Vse skupaj je praznik brezmejnega, tragičnega igralstva v nas, ki se odvija med nami, v plamenu časa.

Sem nas je povabil Čehov. K svojemu Čebutikinu, ki pravi: Življenje je minilo kot blisk...

Gledališki list Slovenskega
ljudskega gledališča Celje,
sezona 1978-79, števil. 1. Anton
Pavlovič Čehov: Tri sestre.
- Predstavniki upravnik in umet-
niški vodja Igor Lampret -
Urednik Janez Žmavc - Foto-
grafije celjskih predstav Viktor
Berk - Naklada 1200 izvodov -
Cena 5 dinarjev - Tisk Cinkarna
Celje - Design Počivavšek,
Domjan

Zadnja premiera lanske sezone.
Feda Šehović: Kurbe.
Režija F. Križaj
Premiera 19. maja 1978.

Slika na prejšnji strani:
Čehov bere »UTVO« igralcem MHAT.

Jadranka Tomažičeva, Milada Kalezićeva, Ljerka Belakova, Mija Mencejeva, Anica Kumrova,
Marjanca Krošlova

Jana Šmidova, Jadranka Tomažičeva, Ljerka Belakova, Marjanca Krošlova, Milada Kalezičeva
in Sandi Krošl

Marjanca Krošlova, Ljerka Belakova, Anica Kumrova, Sandi Krošl, Milada Kalezićeva, Jadranka Tomažičeva, Drago Kastelic in Janez Bermež

